

*Проф. др Славко Царић,
Правни факултет, Нови Сад*

Неопходност израде новог привредног законодавства и термилошки проблем

Уводна разматрања

Већ више година указујемо на веома хаотично стање у нашем правном систему, и то како у законодавству, тако и у свакодневној пракси. Виши степен правне несигурности и нагли пораст корупције на свим нивоима довело је до тога да и најдобронамернији страни капитал обележен патриотизмом наших радника у иностранству не долази у нашу земљу и поред великих прича и још већих обећања.

У законодавству и његовој изради до максимума је дошла до изражаја некомпетентност и нестручност лица која пише те законе. Закони су тако лоши да се многи практично и не могу примењивати јер је очигледно да немају никакву сврху ни намену. Закон о принудном поравнању и стечају је максимално злоупотребљен за расипање друштвене и државне имовине. Закони из области приватизације су до те мере произвољни без икаквог смисла да је њима нанета много већа штета него корист нашој привреди. Уместо афирмације акција као хартија од вредности, овим законима као и законима о хартијама од вредности углед акција у потпуности уништен. Акције се могу наћи уништене и бачена уместо да се једноставно и брзо стварају тржишта и промет акција. Закони из области банкарства више претварају наше банке у парадржавне институције за трошење државних и друштвених пара, него на акционарска друштва која су равноправни учесници у тржишној конкуренцији. Уместо тога пошто пото се натура монопол у банкарству и осигурању без икакве друштвене критичности и оправдања. Без обзира на све напред речено

и на неопходност израде великог броја нових закона из области привреде према захтевима и потребама тржишне привреде, посебни проблеми се јављају у нестручној терминологији и у произвољној употреби значење појединих речи.

Поред напред наведеног стања у нашем законодавству које је пре свега узроковано фаворизовањем нестручних монополских група а које су једино одане политичкој странци на власти док их она фаворизује и који не допуштају ангажовања стручних људи за поједина питања, јер се тада они не могу само проглашавати за идејне творце неких закона. Питање је колико би још дуго година трајало ово малтретирање ума и струке од тих нестручних монополских група да није дошло до веома значајних демократских промена крајем прошле године код нас. Нестручност и монопол је подхрањиван и забраном било какве јавне и стручне дискусије о појединим нацртима и предлозима закона, да се не би увидела нестручност и сиромаштво идеје и схватања тих људи који пишу законе. На неке нацрте закона су ударени печати "строго поверљиво" или "државна тајна". То је недопуштено и смешно за сваку земљу која жели да има добре законе. Почели су да бркљају стручни изрази и термини из разних научних области који најчешће у праву немају никаквог значења. У томе погледу у негативном смислу предњачи Закон о хартијама од вредности.

Стање у пракси је било још горе. Поједини привредни спорови пред привредним и редовним судовима и арбитражама нису решавани и по пет-шест година када су већ изгубили било какав привредни смисао. Када су и решени све се веома ефикасно чинило да се судске одлуке не изврше. Донети Закон о извршном поступку више садржи политичке паролe и фразе, него што доприноси ефикасности рада судова. Судије се нису бирале према стручности и квалитету њиховог рада, него према припадности тренутно важећим коалицијама политичких странака. Неразумна и веома груба национализација земљишта и задужбина нанела је много више штете у свакодневном животу него користи. У привредне коморе се нису бирале најбољи привредници, него професионални политичари и политиканти и пензионисани полицајци. Такав персонални састав већине привредних комора код нас је био у директној супротности потребама тржишне привреде. Гушила се критика на сваком кораку, често претњама и уценама и нељудским, неконтролисаним, бахатим понашањем према тим људима који су једино желели да свака питања буду код нас на вишем цивилизационом нивоу и да боље буду регулисана у односу на постојеће законе. Преоптерећеност правосудних органа је посебна прича за себе, док у већини земљама тржишне привреде се највећи број привредних спорова решава пред великим бројем арбитража, код нас се до краја тврдо и упорно и неаргументовано брани монополски положај арбитража при привредној комори Југославије. Правилници тих арбитража и начин избора арбитра постављени су на штету наших привредних субјеката у односу на странце, па је испало да странци имају већа права у Југославији, него домаћи држављани. Странци избегавају сваку арбитражу која је у саставу државне или парадржавне институције, јер

сматрају да није довољно објективна и стручна. То тера наше привредне субјекте да право траже у иностранству, а не у својој земљи итд.

У пословној пракси наши привредни субјекти нису имали коме да се обрате да добију стручну помоћ о постојању и садржини појединих општих услова пословања а примену су тих докумената прихватили под притиском страних пословних партнера.

Стотинама година је у Европи грађен систематски приступ свакоме закону и законодавству, док се у англосаксонској пракси проблем решавао одвојено од стручнога случаја. Уместо да се приближе ова два одвојена система, поједини правни изрази и термини из англосаксонске праксе се појављују у пословној пракси са неодређеном и нејасном садржином.

Треба растеретити привреду свих диспозитивних спорова и то пренети на арбитраже и евентуално појачати стручни састав појединих привредних судова, да би карактер и квалитет тих привредних судова било на знатном вишем нивоу.

Проблем назива ове гране права

Треба нагласити да последњих неколико година назив Привредно право није једини употребљив назив, појављују се и натписи као што су: "Трговинско право", "Трговачко право", "Пословно право", и други слични називи.

Треба рећи да ни један назив није до краја адекватан и да се сваком називу могу додати и други стручни и нестручни изрази.

Назив "Трговинско право" се јавља знатно касније тек када трговина постаје универзална и сваком доступна делатност после успешне француске буржоаске револуције 1789. године. Првобитни облици Трговачког права били су везани за државе – градове Северне Италије као на пример што су: Венеција, Ђенова, Пиза, Болонја итд. Тада су трговци у тим градовима – државама имали политичку моћ и власт а која се изражавала у посебној сталешкој привилегији да за њих "важи" и између њих се примењује посебно привилеговано за тај трговачки сталеж Трговачко право. Значи, право се примењује тек на основу претходног сталешког чланства појединог лица у трговачком сталежу. Отуда је то Трговачко право, тј. право трговаца, а не трговинско право као право трговине.

Под утицајем англосаксонске праксе нарочито после другог светског рата, појавио се и термин "Пословно право" (Business law). Пословно право је требало да одговара Трговинском праву у омабијенту двојности, тј. дуализма значења термина "Привредно право".

После Првог светског рата и велике светске кризе првенствено у граду Јени створена је тзв. "Јенска школа привредног права" као интервенцијског права у привредне односе. Наиме, апсолутно схваћена приватна својина је аутономија воље у облику апсолутне слободе уговарања довела до велике светске кризе у циљу заштите капитализма и тржишне економије капиталистичка држава интервенишу привредне односе низом социјалних мера којима се ограничавају право својине и

слобода уговарања на разумну меру изналажањем тзв. привредних, односно друштвених функција којима је једино дозвољено да се остварује ова овлашћења из ових права. Том државном интервенцијом на разне начине утиче се и делује на привредне односе и то је тада тзв. Привредно право као интервенцијско државно, за разлику од Трговинског или Трговачког права које је по теорији Привредног права вечно и непромењиво. Тако се из Трговачког права и Привредног права издваја и антимонополско законодавство и Радно право, као и многе друге интервенцијске гране права.

Полазећи од јединствености друштвено-економског односа који се на различити начин правно регулише у једној или другој грани права, још између два светска рата, а нарочито после другог светског рата се у правној теорији ствара монистичка теорија Привредног права као јединствене гране права која у себи садржи и приватно правне и јавно правне норме и у тој варијанти радно право се све више приближава привредном праву и постаје постепено његов саставни део.

Свима овим називима се може заједнички приговорити да немају довољно одређену садржину али се ипак мора нагласити да је назив Привредно право у монистичком смислу најбољи израз који се све чешће прихвата у целом свету и да због тога нема потребе да ни наша правна теорија одступи од тога назива и да се бави неком средњовековном прошлосту која је далеко иза нас. Исто тако израз "Пословно право" је у приличној мери страном телу у европском праву, нарочито у системском погледу и због тога га као помодарски а без чврстог ослонаца у европској теорији права не треба прихватити.

Проблем назива основних правних института привредног права

Неупуштајући се у бескрајну расправу о нестручној употреби свадневних речи и правне терминологије у нашем позитивном праву из области привреде, а због неопходности израде нових закона у овој области, задржаћемо се само на неколико основних правних термина.

Пре свега, који је то најобухватнији односно најшири правни израз који се односи на све субјекте привредног права, тј. на све оне субјекте чији се правни положај регулише правним нормама привредног права? Тај најшири термин, односно правни израз свакако није "предузеће" и због тога и не треба донети Закон о предузећима. У правној теорији многи теоретичари истичу да термин "предузеће" не припада правној него економској теорији и да га због тога и не треба користити у привредном законодавству. У административном социјализму термин "државно привредно предузеће" имао јасну и прецизну правну садржину, али није био свеобухватан јер су постојале и задруге, привредне коморе, приватна предузећа, радње итд. Данас се не може рећи да термин "предузеће" има одређену правну садржину а још мање се не може тврдити да је то генерални појам за све привредне субјекте. Изумирањем друштвених предузећа у пракси требао је да изумре и термин "предузеће" у нашем законодавству и то у законодавству знатно пре него у пракси. По-

нуђени термин "друштва" такође није довољно обухватан ни у оним земљама у којима је то општи појам за привредне субјекте. У тим земљама постоје и други привредни субјекти а који нису друштва.

Понуђени термин "привредна друштва" такође није добар из више разлога јер се поједини облици друштава могу појавити и у непривредним делатностима. Исто тако све је теже утврдити демаркационо границу између привреде и непривреде и та граница ће бити све слабија и слабија па самим тим и тај термин није довољно свеобухватан. Без обзира што се и термину "привредна организација" могу ставити приговори недовољне прецизности нарочито у погледу израза "привредна", ипак сматрамо да је тај термин најбољи и да треба донети општи и јединствени закон о привредним организацијама, уз могућност да се за поједине облике привредних организација могу донети и посебни закони. У правној теорији под утицајем економске теорије предлажу се изрази: "профитабилна" или "непрофитабилна" организација. Ти изрази немају правну садржину и непознати су у свакодневном животу јер не претстављају никакве сигурне критеријуме и због тога их такође не треба прихватити у нашем законодавству. Осим тога, ако не одступимо, а то је неопходно из дубљих привредних и друштвених разлога, од злокобне ураниловке и теорије позитивне нуле, онда нећемо ни имати ни једну привредну организацију у нашој привредној пракси. Значи, свако ко нешто ради нормално је да жели и да заради а ако то ради као у своју основну професију, онда је то привредна делатност а организациони правни облик обављање те привредне делатности једна привредна организација.

Иако није за очекивати да ћемо ускоро укинути Закон о облигационим односима јер нема за то ни потребе, ни довољно интелектуалне снаге у правној теорији, ипак треба расправити термилошки до краја основну облигацију у привреди а то је уговор. Иако постоји општа теорија уговора као заједничка за цео правни систем, уговор као најчешћа облигација има изузетно хетерогено значење у имовинском праву, па се поставља питање потребног префикса испред термина "уговор" када се ради о привреди. Иако на први поглед Закон о облигационим односима представља јединствен закон за послодавце и лаике, тј. ради регулisaња уговора између привредника као послодаваца и физичких лица као лаика, Закон о облигационим односима је у највећој мери претежно кодификација уговора у привреди. Отуда се у нашој правној теорији често и појављује тај термин "уговор у привреди". Међутим, овај термин није исправан јер се у привреди често закључују и постоје у привреди уговори грађанског права, а не само уговори привредног права. "уговори привредног права" је термин који сам по себи необјашњив јер се садржина може одредити једино таксативним набрајањем и да опет такво набрајање не буде тачно. Значи, морају се тражити други изрази којима ће се прецизније одредити садржина тога израза, односно врста уговора. У страниој правној теорији у томе погледу постоје тзв. предлог "двострани" и "једнострани" трговачки уговор. Ни ови термини нису исправни јер се једино за двостране трговачке уговоре може рећи да су то уговори привредног права, док код једностраних трговачких уговора

постоје ситуације када то јесу и када то нису уговори привредног права. Значи, треба изнаћи неку заједничку особину тих уговора да би се они могли сматрати уговорима привредног права. По нашем мишљењу најисправнији термин "уговор робног промета" јер се на тај начин указује на професионално закључење тих уговора у циљу зараде и на могућност професионалне, много строжије, одговорности. Ни ово схватање није до краја опште прихваћено јер постоји варијанта овога термина у облику "послови робног промета" ради указивања да ови уговори привредног права се морају тумачити и схватити у смислу привредних функција које се задовољавају њиховим закључењем. Овај термин није довољно правно одређен јер под појмом "правни послови" поред уговора као најизразитијих двостраних правних послова, постоје и једностранни правни послови па се у самом термину јавља дубока контрадикција између речи: "послови" и речи: "уговор". Све је ово значајно не због евентуалних измена и допуна Закона о облигационим односима него због неопходности израде великог броја нових закона којима се регулишу и којима се морају регулисати поједини уговори робног промета а који до сада уопште нису били регулисани у нашем праву.

Посебно много проблема има у крајње неконтролисаног употреби термина у области спољне трговине и банкарства као и код хартија од вредности. Ту се под утицајем нама страног англосаксонског права често јављају изрази и појмови из тога права који у европском праву, у европском правном систему коме припадамо и ми немају, никакву одређену правну садржину. Буквално превођење тих изрази такође не води ничему јер води вулгаризацији говора у свакодневном животу. То су озбиљни проблеми који муче и правнике у другим европским земљама, јер продором америчког капитала у европску привреду дошло је и до тих правних института и термина који су непознати европском праву.

За ове англо-америчке правне институте поставља се у европским земљама питање и велики проблем у погледу извора права. Треба применити најапстрактније правне норме које нажалост, нису довољно прецизне и нису довољно адекватне. Неконтролисана примена аутономног права, пре свега општих услова пословања, може довести до нарушавања равнотеже економских интереса између пословних партнера и тада се често судови налазе у врло деликатним ситуацијама приликом изналажења путева и начина заштите правичности.

Проблема термилошке природе има још веома много и у другим областима привредног права и то ствара само по себи тежину у погледу примене права и правну неуједначеност, као један од облика правне несигурности.

Закључна разматрања

После демократских промена у нашем друштву јавља се као ургентна потреба ревизије целокупног законодавства, па самим тим и из области привреде. Наше правне прописе треба у потпуности прилагодити и усагласити са захтевима тржишне привреде а то није једноставно, нити је то лак посао. Без пуног поштовања

стручности и одговорности приликом коришћења и примене правних израза, тј. термина, ови се захтеви не могу остварити. Управо ради омогућавања много вишег степена правне сигурности као битне претпоставке за улагање страног капитала код нас, неопходно је приликом нових прописа пуну пажњу посветити стручности у сваком погледу, а посебно у погледу исправне и једнообразне примене правних термина. Само на тај начин ће правни прописи снагом зависно припадности правног система у целини имати ефикасну и једнообразну примену. Ако се то не оствари опет ће доћи до раскорака између прописа и праксе, тј. до једног од узрока високог степена правне произвољности и правне несигурности.